

Спіс літаратуры

1 Дакукін, А. Д. Мастацкі свет Алеся Разанава / А. Д. Дакукін ; Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2024. – 282 с.

2 Разанаў, А. С. З апокрыфа ў канон: гутаркі, выступленні, нататкі / А. С. Разанаў. – Мінск : І. П. Логвінаў, 2010. – 138 с.

УДК 821.161.3-14*Н.Гілевіч*А.Вярцінскі*Г.Бураўкін

І. С. ЕЎЖАНКА

(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

МАСТАЦКІЯ АДМЕТНАСЦІ ІНТЫМНАЙ ЛІРЫКІ ПАЭТАЎ ФІЛАЛАГІЧНАГА ПАКАЛЕННЯ

Артыкул прысвечаны выяўленню мастацкай спецыфікі інтымнай лірыкі паэтаў-шасцідзясятнікаў на прыкладзе творчасці трох аўтараў – Ніла Гілевіча, Анатоля Вярцінскага і Генадзя Бураўкіна. Асабліва ўвага надаецца асаблівасцям увасаблення вобраза жанчыны ў любоўнай вершатворчасці, а таксама разумення паэтамі самой сутнасці кахання і звязаных з ім пачуццяў.

Інтымная лірыка з’яўляецца арыгінальным літаратуразнаўчым феноменам, своеасаблівай жанрава-відавой сістэмай, якая належыць да “вечных” катэгорый у мастацтве і мае адметную вобразна-сымвалічную і матыўную атрыбутыку на кожным этапе культурна-эстэтычнага развіцця і ў кожнай нацыянальнай прасторы. Сказанае вышэй сведчыць пра мэтазгоднасць і перспектывнасць звароту да такой абмінутаі даследчыцкай увагай часткі спадчыны нашых класікаў філалагічнага пакалення, як інтымная лірыка. У якасці аб’екта даследавання мы абралі творчасць трох паэтаў-шасцідзясятнікаў – Ніла Гілевіча, Анатоля Вярцінскага і Генадзя Бураўкіна – па-першае, па прычыне таго, што інтымная лірыка складае важную і значную частку іх літаратурнай спадчыны, па-другое, кожны з пералічаных творцаў мае яркую і адметную мастацка-філасофскую канцэпцыю ў разуменні кахання, што даволі арыгінальна адлюстравана ў яго паэзіі. Больш за тое, інтымная лірыка кожнага з абраных намі пісьменнікаў нават становілася зместам асобных зборнікаў: “Чытаю тайнапіс вачэй” Г. Бураўкіна, “Мужчына. Жанчына. Каханне” А. Вярцінскага і “...І плямы на табе няма” Н. Гілевіча. Аднак “у савецкі час гэтая далікатная тэма, якая не ўпісвалася ў агульную манументальную канцэпцыю вобраза сялянскага паэта, старанна замоўчвалася” [1, с. 158], – адзначае А. Брадзіхіна. Таму гэты аспект даволі добра даследаванай паэтычнай творчасці нашых класікаў амаль не трапляў пад увагу літаратуразнаўцаў.

У інтымных вершах Г. Бураўкіна са зборнікаў “Пяшчота” і “Чытаю тайнапіс вачэй” каханне ўяўляецца неад’емнай і лёсавызначальнай сілай, што кіруе жыццём, якое будзе непаўнаўартасным без такіх перажыванняў. Адным з улюбёных тропаў у любоўнай вершатворчасці Г. Бураўкіна з’яўляецца параўнанне, што прызначана зрабіць вобраз жанчыны наглядным і канкрэтным, напоўніць партрэт характэрнымі дэталямі:

І шаўкавістай пасмай лёну
Каса ляжала на плячы,
Твае блакітныя, як неба, вочы
І белыя, як яблыкi, калені.
На круглыя,
Як белыя налівы,
Клаў галаву я на твае калені [2, с. 13].
(верш “Незнаёмка”)

Цікава, што ў любоўных вершах паэта адлюстраваны даволі шырокі пачуццёў: ад адчаю, рэўнасці і болю да захаплення, шчасця, прыўзнятасці, акрыленасці.

Асобнае месца ў паэзіі Г. Бураўкіна займае адметная плынь інтымнай лірыкі, дзе рэпрэзентаваны абагульнены ўзвышаны вобраз жанчыны (“Зайздрошчу шчасцю юных закаханых...”, “Жанчын прыгожых трэба берагчы...”, “Не знаю, гэта добра ці нядобра...”, “Напамін халасцяку”, “Хто мудрэйшы быў...”, “Шкадую жанчын...” і шмат іншых). Гэта вершы роздумна-філасофскага складу, у якіх вобраз жанчыны суадносіцца найперш з паняццямі “гордая краса” і “невывязны цуд”. Кожны з гэтых твораў мае выразную дыдактычную скіраванасць. Кампазіцыйна апошнія радкі такога верша вылучаюцца і праз сваю абагульненую павучальную выснову нагадваюць мараль:

Непрыгожых жанчын не бывае.

Проста шмат невідучых мужчын [2, с. 29].

(верш “Непрыгожых жанчын не бывае...”)

Варта адзначыць і аўтабіяграфічную аснову любоўных вершаў Г. Бураўкіна, які прысвяціў большасць з іх сваёй жонцы Юліі Якаўлеўне, з якой, пазнаёміўшыся яшчэ ў маладосці, пражыў шмат гадоў (вершы “Я думаў”, “Юлі”, “Зноў пабачыў цябе...” і інш.). А таму вобраз лірычнай гераіні атрымаўся ў інтымнай паэзіі Г. Бураўкіна даволі цэласным. Пры гэтым пісьменнік вызначае каханне ў неаплатачным кірунку, як саюз раздзеленых частак першапачаткова адзінай істоты. Яго закаханыя роўныя ў сваіх адносінах і шукаюць адно ў адным падабенстве, што дазваляе вызначыць іх пачуццё як філія, згодна з класіфікацыяй старажытных грэкаў.

Галоўнай адметнасцю інтымнай лірыкі А. Вярцінскага з’яўляецца відавочная прысутнасць у ёй філасофскіх матываў. Любоўныя вершы паэта склалі зборнік “Мужчына. Жанчына. Каханне”. У лірычных тэкстах такога кшталту заўважаецца спалучэнне рацыянальнага і пачуццёвага, інтэлектуальна-філасофскага і інтымнага пачаткаў. Каханне як феномен выступае самадастатковым, яно становіцца адказам на адвечнае пытанне сэнсу чалавечага існавання і разам з тым мае складаны характар:

Любоў нараджае не толькі дзяцей.

Любоў нараджае не толькі надзеі.

Любоў апрача дзяцей і надзей

прыносіць сумненні і падзенні.

Аддаўшы сябе сваёй сяўбе,

свету явіўшы плады залатыя,

самазнішчае яна сябе,

і разам з ёю знішчаюцца тыя,

хто яе носіць [3, с. 52].

(верш “Любоў нараджае не толькі дзяцей...”)

Адпаведна ў паэта цікавы спосаб абагаўлення жанчыны, вобраз якой прыпадабняецца да велічных стыхій – мора і сонца (верш “Жанчына і мора”). Вечная дылема “каханне і смерць” вырашаецца ў А. Вярцінскага праз перамогу Эраса над Танатасам.

Два асноўныя пастулаты ў разуменні феномена кахання А. Вярцінскім – гэта “ўзаемапамнажэнне нашых дум і душ” і “ўсепланетная сістэма любові”. Іншымі словамі, каханне, паводле паэта, з’яўляецца той актыўнай сілай у чалавеку, якая не толькі разбурае сцены, што аддзяляюць яго ад блізкіх, але і аб’ядноўвае яго з іншымі; каханне дапамагае лірычнаму герою пераадолець пачуццё ізаляцыі і адзіноты; пры гэтым дазваляе яму заставацца самім сабой, захоўваць сваю цэласнасць.

Я так не магу, каб стрэцца
 і холадна абмінуць,
 каб сэрцам другое сэрца
 горача не крануць.
 Я знаю: тое, другое,
 сэрца нясе зарад,
 якога чакала з тугою
 сэрца маё не раз.
 Сустрэчы – не здарэнне:
 імкнуць да зарада зарад.
 Іх узаемагарэнне –
 як навальнічны разрад.
 Сустрэчы – не толькі збліжэнне.
 Ідзе, скрозь шум і тлум,
 ўзаемапамнажэнне
 Нашых душ і дум [3, с. 13].
 (верш “Сустрэчы”)

Вершы Ніла Гілевіча пра каханне, напісаныя з 1953-га па 2003-ці год, склалі паэтычны зборнік з вельмі кранальнай назвай “...І плямы на табе няма”. Тут вобраз жанчыны сакралізуецца, набываючы рысы багдановічаўскай Мадонны. Пры гэтым творчасці Ніла Гілевіча характэрна спалучэнне патрыятычнага і інтымнага пачаткаў, непадзельнасць любові і кахання, іх атаясамліванне. Каханне – гэта “храм і апірышча душы Гілевіча-паэта. Любоў-каханне да Радзімы ў яго як бы падсвечваецца і правяраецца пачуццём кахання да жанчыны” [4, с. 135], – зазначае А. Бельскі. Гэтая рыса традыцыйная для беларускай паэзіі, але ў Н. Гілевіча яна выступае цэнтрам, ядром светаўспрымання, якое прадугледжвае відавочнае падабенства пачуццяў да жанчыны і радзімы. Паэт нярэдка замяняе слова “люблю” ў адносінах да радзімы на слова “кахаю”, нават пры ўмове адсутнасці ў вершы персаніфікацыі. Гэтая адметнасць аднолькава ўласцівая як пейзажнай, так і любоўнай лірыцы. Да прыкладу, у вершы “Я хаджу, закаханы ў твае краявіды...” слова “ўлюбёны” ў адносінах да роднага краю свядома замяняецца паэтам на “закаханы”.

У кнізе “На высокім алтары” заўважная яшчэ адна глыбока асабістая праблема, якую паслядоўна ўздымае паэт, – гэта асэнсаванне пытанняў веры, хрысціянскага даравання, пошук Бога ў душы. Нябесны рай і зямны аквітызм праступаюць у вершах “На высокім алтары”, “На краі дажджу”, “Жаўраначка...”, “Гэта доля, якое я варты?”, “Як нечакана сцюжаю дыхнула”, “Як доўга ў сэрцы горкі боль...”, “Старадаўні сюжэт”, “Не рві сабе сэрца, паэце!..”, “Я не знаю, што ў нас будзе...” і інш.

Такім чынам, нягледзячы на розныя падыходы ў асэнсаванні кахання і звязаных з ім матываў, інтымную лірыку Г. Бураўкіна, А. Вярцінскага і Н. Гілевіча яднае арыентацыя на беларускую літаратурную традыцыю. Сярод адметных рыс найперш трэба назваць зліццё патрыятычнага і інтымнага пачаткаў, умераны і спакойны характар пачуцця лірычнага героя, раўнапраўнасць партнёраў – мужчыны і жанчыны, сакралізацыі яе вобраза, успрымання кахання ці яго адсутнасці як лёсу, наканаванасці, а таму немагчымасці перайначыць сустрэчу ці расстанне з аб’ектам пачуцця.

Спіс літаратуры

1 Браздзіхіна, А. В. 90-60-90 (Сучасны літаратурны працэс: на шляху да ідэалу) : зб. навукова-крытычных артыкулаў / А. В. Браздзіхіна; М-ва адукацыі РБ; Гом. дзярж. ўн-т імя Ф. Скарыны. – Гомель : ГДУ імя Ф. Скарыны, 2014. – 200 с.

2 Бураўкін, Г. Чытаю тайнапіс вачэй: Вершы пра каханне / Г. Бураўкін. – Мінск : Юнацтва, 2001. – 158 с.

3 Вярцінскі, А. Жанчына. Мужчына. Каханне... / А. Вярцінскі. – Мінск : Выд-ва “Чатыры чвэрці”, 2003. – 64 с.

4 Бельскі, А. Краса і смутак / А. Бельскі. – Мінск : Маст. літ., 2000. – 237 с.

УДК 821.161.3-14*Р.Баравікова

Д. І. КІАРЭСКУ

(г. Гомель, ГДУ імя Ф. Скарыны)

ПСІХАЛАГІЧНЫ ДЫСБАЛАНС ЛІРЫЧНАЙ ГЕРАІНІ Р. БАРАВІКОВАЙ ВА ЎМОВАХ ІДЭАЛІЗАЦЫІ КАХАННЯ

У артыкуле аналізуецца ўнутраны стан і наводзіны лірычнай гераіні Раісы Баравіковай ва ўмовах ідэалізацыі ёю кахання і каханага. Разглядаюцца наступствы такога ўспрыняцця. Звяртаецца ўвага на тое, што лірычная гераіня сутыкаецца з эмацыянальнай дысгармоніяй, разглядаюцца і вызначаюцца верагодныя прычыны гэтага душэўнага дысбалансу. На падставе аналізу вершаў выяўляецца траўматычны вопыт лірычнага “Я” паэтэсы. Сцвярджаецца, што траўматызацыя эмацыянальнага стану лірычнай гераіні абумоўлена яе развітаннем з каханым.

Раіса Баравікова – адна з яркіх фігур у беларускай жаночай паэзіі, чыя творчасць прасякнута глыбокай пачуццёвай пранікнёнасцю і эмацыянальнай шчырасцю. Творца спалучае тонкае ўспрыманне свету і неверагодны лірычны літаратурны талент, з дапамогай якога яна па-майстэрску стварае вершы, якія прыцягваюць увагу не толькі літаратуразнаўцаў, а і шырокае кола чытачоў. Раіса Баравікова стала сімвалам беларускай жаночай душы, напоўненай пачуццямі, запалам і імкненнем да разумення сябе і філасофіі жыцця.

Лейтматывам паэтычнага свету Р. Баравіковай з’яўляецца інтымная лірыка, высокая ацэнена крытыкай. Таісе Бондар, празаіку і перакладчыцы, у артыкуле “Чатыры спробы назваць таямніцу” [1] нават атрымалася расставіць “вехі кахання” па кнігах паэтэсы. Сама ж аўтарка зазначае ў адным з інтэрв’ю: “Каханне – гэта адкрыццё чалавека, які адпавядае запатрабаванням тваёй душы” [2, с. 60]. Па вялікім рахунку, уся лірыка паэтэсы – “пра каханне як найвышэйшае праяўленне духоўнасці, як Боскі дар і ўзнагарода за нястомную працу душы, і як наканаванне” [3, с. 63]. Зыходзячы з усяго сказанага вышэй, няцяжка будзе вызначыць, што на працягу ўсяго лірычнага шляху каханне для паэтэсы і яе лірычнага “Я” – гэта ідэал, дзе пануюць “кахаць” і “жыць” тоесныя.

У пераважнай большасці любоўных вершаў Р. Баравіковай каханне выступае як процівага адзіноце. Разам з тым, аналізуючы лірычныя творы паэтэсы, лёгка заўважыць, што каханне бывае не толькі крыніцай шчасця, але і крыніцай залежнасці, расчаравання, часта пакут:

Каханне, ты – прывабная быліна,
Дзе з двух герояў нехта вечны раб [4, с. 130].

“Якія вочы мне дало каханне!”,
Але... спярша душу яму аддаў...
Каханне і прынізіць, і ... узніме,
Пакуль у ім жыве душа мая [5, с. 208].

Ідэалізуючы каханне ў сваіх вершах, паэтэса стварае адметны жаночы лірычны вобраз, якому ўласцівы пачуццёвасць, дабрыня і безаглядная ахвярнасць дзеля свайго каханага.